

SALZBURG ÓVATOSAN ÜNNEPEL*

Meglepő fordulat állt be nyár elején az Ünnepi Játékok körül: a kormány engedélyezte valamennyi rendezvény megtartását távolságtartás nélkül, tehát a jegyek száma megduplázódott. Aki idejében észbe kapott, az a régóta keresett produkciókhoz is hozzájuthatott. Így ünnepelte Salzburg immáron másodszorra (a tavalyi korlátozások miatt) az Ünnepi Játékok 100. évfordulóját.

Mintha nem lenne világjárvány: napi 3-4 produkció, világsztárok, zenekedvelő turisták tömege mindenütt. Vagy mégsem? Amerikaiak, angolok, japánok alig voltak idén Salzburgban, a nemzetközi korlátozások miatt jónéhány művész pedig nem tudott eljönni, így emiatt például a Chicagói Szimfonikusok két koncertje is elmaradt. Az előadások helyszínén és alatt is mindvégig kötelező volt az FFP2-maszk. Az oltási igazolványt vagy egy 48 óránál frissebb negatív COVID-teszt eredményt pedig minden előadás előtt, mindenkinél szigorúan ellenőrizték. Az oltatlan művészeket (egyes zenekarokban az arányuk állítólag a 30-40%-ot is elérte!) másodnaponta tesztelték.

A program, amely hat hétig tartott, egészen parádés volt: valamennyi klasszikus műfaj képviseltette magát. Hagyományosan egy egyházzenei ciklus indította július végén a fesztivált *Ouverture spirituelle* címen. Ennek alcíme „*Pax-Peace*”, tehát a Béke, ez jelképezte a fesztivál törekvését, hogy a reneszánsztól a kortárs zenéig és a színházi fesztiválon is a háború-béke tematikájú darabok kerüljenek előtérbe. Megszólalt Benjamin Britten ritkán hallható *Háborús requiemje* is.

(Luigi Nono: *Intolleranza* 1960 - színpadkép - fotó: Maarten Vanden Abeele)

Ennek megfelelően került színre – Ausztriában most először – Luigi Nono (1924–1990) *Intolleranza 1960* című operája (azione scenica). Az olasz művész, aki a második világháború ellenállási mozgalmában is részt vett, egy emigráns hazatérési kísérletét mutatja be háborús körülmények között, a menekültek áradatában. Embertelenség, erőszak és tömeges kínzások olyan erőteljes, sokkoló zenei és színpadi megjelenítésének voltunk tanúi, amely színpadon valószínűleg a legnagyobb ritkaság, benne például egy 20 percen át tartó, brutális kínzási jelenettel. A kórus, a tömegek mozgatása, koreográfiája, az énekesek nagyfokú művészi és nem utolsó sorban fizikai igénybevétele egy elképesztően nagy hatású produkciót eredményezett. Nono operája Jan Lauwers, 64 éves belga művész rendezésében, koreográfiájában, színpadképével és Ingo Metzmacher zenei vezetésével a Sziklalovarda színpadán került bemutatásra. Sean Panikkar, korunk egyik vezető (fekete bőrű) tenorja alakította az embert próbáló főszerepet, briliánsan. Az 1960-as velencei ősbemutató körülményeiről pedig egy kiállítás is megnézhattünk, az operát ugyanis anno Olaszországban be akarták tiltani, végül ez nem történt meg, ám neonáci tüntetők zavarták meg az előadást, mely politikai vitákat, konfliktusokat váltott ki. Ilyen költséges és láthatóan rengeteg próbát igénylő, új produkcióra még Salzburgban is csak úgy kerülhetett sor, ha az előző év sikeres bemutatóiból néhányat ismét programra tűznek. Így a fiatalos, dinamikus Mozart *Così fan tutte*-előadás, Richard Strauss véres drámát illusztráló *Elektra* című *darabja*, a *Tosca* Anna Netrebko tündöklésével, és nem utolsó sorban egy szcenírozott Händel-oratórium: *Il Trionfo del Tempo e del Disinganno* Cecilia Bartoli fantasztikus alakításával ismét műsorra került, és nagy sikerszeriát ért el nyáron is.

A másik operapremier a *Don Giovanni* volt Romeo Castellucci, 61 éves olasz sztárrendező kreációjában, azaz a színpadképet, a jelmezt, sőt a világítást is maga alkotta. A zenei vezetés és a karmesteri pálcá Teodor Currentzis görög-orsz karmester-sztár kezében volt. Currentzis egyéni zenei felfogásával már hosszú évek óta megosztja a zenerajongók és kritikusok táborát. Természetesen most is különlegességekkel szolgált: ritmikai és tempó megoldásai egyediek voltak. Főszerephez jutott a felerősített fortepiano, amely szólisztikus, gyakran improvizatív, néha más Mozart-művekből átemelt zenei részletekkel egészítette ki a produkciót. A legmeglepőbb zenei rész az volt, amikor egyszer csak megszólalt Mozart *Dissonanzen* című vonósnégyese. Ettől már többen a fejükhöz kaptak, vajon át szabad-e írni Mozart darabját? *Don Giovanni* rendkívül népszerű pezsgőáriája, amelyet a fanatikusok másodpercre mérnek,

lehetséges, hogy ezúttal gyorsasági világcsúcsát ért el. Currentzis zenekarával és kórusával, az egyébként kiváló muzsikusból álló musicAeterna együttesel az opera mellett két koncertet is adott. Egy Rameau-összeállítás végén a tomboló közönséghez egy kis monológot is intézett a korábban a szibériai Permi Operaház, ma az SWR Stuttgarteri Szimfonikusok vezető karnagya, s így magyarázta ars poeticáját: „*Én úgy gondolom, hogy minden műben meg kell találnom azt, ami számomra különleges, amiben újat tudok nyújtani és korunkhoz tudok szólni.*” Ez egyenes beszéd volt! Majd fogott egy nagy dobot és ezzel irányította együttesét egy kis Rameau-darabban.

Két nagyon egyéni nézőpontú művész találkozott tehát össze a *Don Giovanni* ürügyén, de a viharokat kavarázó kivitel a rendező jegyezte. Egy vele készült interjúban elmondta, hogy ő a főhőst, mint bátor, a sorssal, halállal szembeálló egyéniséget mutatja be. A darab librettóját és szövegét úgy értelmezte, hogy ez a Don Giovanni lelkében (álmában?) lejátszódó, szürrealisztikus történéseket eleveníti meg.

(Mozart: Don Giovanni – Don Ottavio, mint sarki expedíció tagja /Michael Spyers/ és Donna Anna /Nagyzsda Pavlova/ - fotó: Ruth Walz)

A darab nem a nyitánnyal, hanem egy némajátékkal kezdődik. A cselekmény amúgy végig egy leheletvékony, áttetsző függöny mögött játszódik. Egy templomot látunk belülről, amelyet munkások lassan leszerelnek, minden eltűnik, utoljára a kereszt is, és megmarad a fehér palotajellegű háttér díszlet. Az üres színpadon előbb egy kecske, majd egy meztelen nő szalad keresztül, a

padlón tűzsáv gyullad ki, majd alszik is el. Megszólal a zene, Don Giovanni pedig egy kalapáccsal jelenik meg, hogy azt a palota falába vágja bele. Hogy az eddigiek mit szimbolizálnak, az mindenki fantáziájára van bízva. Donna Anna fúriaként kínoztatja nőtársaival Don Giovannit, később egy „igazság” felirat alatti színpadi némajátékban az látható, milyen kiválóan érezte magát vele. A levegőből időről-időre aláhullik egy s más: hol egy tolókosci, személyautó vagy egy hintó, hol egy széttörött zongora, melyen a főhős Mozart egy pianoforte darabját játssza, de Leporello híres áriája közben is egy zölden villódzó másológép ereszkedik alá. A darab során rengeteg néma szereplő jelenik meg a színpadon: gyermekek, egyikük ott helyben születik, a láthatóan áldott állapotban lévő Donna Elvirától, majd üldözőbe veszi a főhóst. A főhősnők mellett egy-egy meztelen nő, mint alteregó vesz részt a játékban, majd megjelenik 150 női statiszta (a rendező szerint 150 bátor salzburgi nő), akik hol dédelgetik, hol átkozzák Don Giovannit, majd a ruha lehullik róluk... Többféle állat is helyet kapott a jelenetek során: abszurdra nyírt kutyák kísérik egyik vagy másik szereplőt, patkányok élőben futnak át a színpadon. A főszereplők érezhetően nem mindig tudtak mit kezdeni a szerepalakításukkal, vagy éppen jelmezükkel. Hangilag viszont kiemelkedett a Don Ottaviót éneklő amerikai tenor, Michael Spyres, korunk talán legszebb lírai tenorja, akinek hangja a csodálatos Fritz Wunderlichre emlékeztet. Azonban nehéz a művész élete, amikor, hol véreskezű diktátornak, hol kasztrált énekesnek, máskor sarkkőri expedíció tagjának van öltöztetve sítalppal, puskával és egy láthatóan színpadhoz kevésbé szokott, kicicomázott pudlikutyával, s időnként begipszelt karral lavírozva éneklő az operairodalom legszebb áriáit. A gegek végig záporoznak a darab első részén, valódi *dramma giocoso*, azaz játékos dráma tanúi vagyunk. Az első rész végén (s ezt az előadástól készült tv-felvételen nem látni, mert valószínűleg ez már a felvétel rendezőjénél is kiverhette a biztosítékot) egy ősz, szakállas öregember búcsúzik a közönségtől, aki bizony női bikinibe van öltözve. A második rész főként a 150 statiszta mozgatására és látványos színpadképeire épül.

A már említett Michael Spyres mellett a Don Giovannit éneklő olasz Davide Luciano, valamint a Donna Annát alakító Nagyezsda Pavlova aratott még sikert. A főhős azonban a darab végén valódi megpróbáltatáson esik keresztül: az utolsó jelenetet ádám-kosztümben éneklő, majd bekeni magát fehér festékkel és így imitálja, hogy elhamvad, mint a pompeji holttestek.

A többi néma csend... A közönség egy döbbsé része legalább is így reagált az előadásra. De volt lelkes ünneplés és erőteljes „búú”-zás is. A kritika részéről talán inkább az utóbbi.

(Schiff András a számára épített, varázslatos hangú Bösendorfer zongorával
– fotó: Marco Borrelli)

Schiff András zongoraestje viszont álló ünnepléssé alakult (standing ovation). A művész egy Bach-ciklus részeként a mester valamennyi, azaz hat partitáját eljátszotta. Hatalmas művészi feladat e remekműsorozat egy estén való megszólaltatása. Értő, kulturált közönséget feltételez, akik egy különleges zenei kalandban vehettek részt. Schiff röviden beszélt a műről, Bach zeneszerzési módszeréről, amelyben a matematika, a számmisztika, de a költőiség, a színek és a humor is jelentős szerepet kap. A mű így emberi közelségbe került a hallgatósághoz, amely katartikus élményt vihetett magával haza.

A fesztivál főszereplői hagyományosan a Bécsi Filharmonikusok voltak, koncertek, operák sorozatát játszották végig. Kiemelendő Riccardo Muti *Beethoven Missa solemnise*, Andris Nelsons *Mahler III. szimfónia*, valamint a 94 éves Herbert Blomstedt *Honegger-Brahms* produkciója, amelyekben a zenekar különleges és utánozhatatlan színei teljes fényükben csillogtak.

A kortárs és huszadik századi zene is sorozatot kapott, amelyben a 95 éves Friedrich Cerha neves osztrák zeneszerző és Morton Feldman (1926-1987), amerikai zeneszerző került a középpontba. Feldman zenéjét, aki Anton Webern egykori tanítványa, John Cage egyik legjobb barátja volt, a szabad, lebegő ritmusok és különleges hangárnyalatok jellemzik. Cerha *Spiegel* című zenekari ciklusát az ORF Szimfonikus Zenekar élén Ingo Metzmacher szólaltatta meg.

A kamarazenei produkciók közül nagy sikert aratott Patricia Kopatchinskaja hegedűművész, aki ezúttal más szerepkörben jelent meg. Schönberg *Pierrot lunaire (Holdbéli Pierrot)* című művét adta elő kamaraegyüttesével. Clown-nak öltözve, speciális énekbeszéd deklamációval szólaltatta meg a különleges alkotást nagy sikerrel. Két héttel korábban Budapesten, a Zeneakadémián is hallhattuk az előadást a Fesztivál Akadémia Budapest rendezvénye keretében, és ez a felvétel még megtekinthető a neten. *„Én igazából egy clown vagyok, ezért volt nagy vágyam, hogy sok előadás után, amelyben a hegedűszólamot játszottam, most az énekes-recitáló főszerepet is eljátsszam”* nyilatkozta Kopatchinskaja.

Emlékezetes volt a West-Eastern Divan (izraeli-palesztin) zenekar két koncertje,

West-Eastern Divan (izraeli-palesztin) zenekar Daniel Barenboim vezényletével és a szólisták: Michael Barenboim (hegedű) és Kian Soltani (gordonka)

[West Eastern Divan Orchestra with Daniel Barenboim](#) (1:38:38)

- 1.) L. van Beethoven: Prometheusz teremtményei c. balettzene nyitánya; 2.) J. Brahms: a-moll kettősverseny hegedűre és gordonkára, op. 102 (Szólisták: Michael Barenboim - hegedű és Kian Soltani - gordonka; 3.) C. Franck: d-moll szimfónia; 4.) E. Elgar: Enigma-variációk (op. 36) - Nimród

ahol egyiken a vezetést az alapító Daniel Barenboim immáron a fiatal Lahav Shani kezébe adta. A 32 éves karmester idén átvette az Izraeli Filharmonikusok irányítását is. Brahms: B-dúr zongoraversenye mellett Bartók *Divertimentója* is megszólalt, amely a háború-béke téma egyik legnagyobb hatású remekműve.

Lahav Shani, az Izraeli Filharmónikusok új vezető karmestere

A világhírű szólisták közül meg kell említeni Jevgenyij Kiszin, Mitsuko Uchida, Maurizio Pollini, Arkagyij Volodosz zongora- és Anne-Sophie Mutter, Renaud Capuçon hegedűprodukcióit, valamint John Eliot Gardiner Schumann- és Mendelssohn-koncertjét a Camerata Salzburg élén.

Mesterkurzusok, fiatal énekesek fóruma, valamint a nemzetközi Herbert von Karajan Karmesterverseny mutatta be korunk ifjú tehetségeit. A verseny győztese Joel Sandelson angol karmester lett, aki elsősorban Mozart interpretációjával nyerte el a közönség és a zsűri elismerését. Az Ünnepi Játékok alatt került a boltokba a magyar Káli Gábor karmester élő koncertfelvételének CD-je, amelyen a 2018-as karmesterverseny győzteseként az ORF Szimfonikusokat vezényelte, nagy sikerrel. Pályája azóta töretlenül ível felfelé, köszönhetően tehetségének és persze a salzburgi győzelemnek.

(Helga Rabl-Stadler elnökasszony részt vett a fesztivál munkatársaival „Az én Festspiel-széke” elnevezésű szponzor akcióban - 2007)

Végül egy nagy megtiszteltetés hazánknak és a cikk írójának: Helga Rabl-Stadler, a Fesztivál elnökasszonya egy órás beszélgetésre fogadott. Ez abból az alkalomból történt, hogy az Ünnepi Játékok 100. évfordulójára megjelent könyvem (A muzsika valódi hangja a fesztiválok fővárosában – Salzburg) elnyerte tetszését, s amikor az elmúlt időszakban ideje engedte, röviden mindig találkoztunk. 25. munkaéve után Helga Rabl-Stadler búcsúzik az Ünnepi Játékok magas presztízsű elnöki posztjától. Az eredetileg jogász-újságírót, majd parlamenti politikust óriási ünnepséggel búcsúztatták, Ausztria köztársasági elnöke mondott köszönetet a több évtizedes sikersorozatért („*Miért nem marad még?*” – kérdezte. „*Kit érdekel, hogy bejelentette a visszavonulást? Vonja vissza! Politikusként az ember bármikor tesz ilyet!*” – amire az elnökasszony csak mosolygott: „*Akkor kell visszavonulni, amikor egy koncertteremnyi művész és a kollégák is még állva ünnepelnek. Ez a csúcs, itt a vége! Jöjjön egy újabb generáció!*” A fesztivál „vaslady-je”, a pénzügyi gondokat mindig megoldotta, és zenerajongó lévén szigorúsága ellenére rendkívül népszerű lett a művészek és a világ nagy kultúr pápai között is. „*Példaképem Hans Landesmann – amúgy magyar származású szerk. – egykori koncertigazgató, aki a régi zene mellett a kortárs művészetek központjává is kívánta tenni és tette is Salzburgot. Én női vezetőként talán nagyobb kompromisszumkészséget és több türelmet hoztam be ebbe a csapatmunkába, amikor néha a konfliktusok tüzeiben égett a fesztivál*” – utalt az elnökasszony a néhány korábbi, nehezen kezelhető intendánsra (művészeti vezetőre), akiknek tehetsége ugyan nyilvánvaló volt, de esetenként gazdasági vagy politikai viharba vitték (volna) a fesztivált. „*Kineveltem az évek során egy kiváló munkatársi gárdát, ha ők maradnak, a fesztivál biztonságban lesz*” – nyilatkozta az elnökasszony.

Salzburg idén nyáron is győzött, s a járvány ellenére nagy sikerrel és kulturális rangjához méltó programmal ünnepelte meg – ha másodszor is, de idén már nyugodtabb körülmények között – fennállásnak 100. évfordulóját, s kezdte meg a következő 100 évét!

Az előadások felvételeiből egy válogatás megtekinthető 3 hónapig az ARTE TV jóvoltából az interneten, a Papageno honlapon keresztül. Remélem, többen kedvet kapnak egyik-másik produkcióba belenézni. Jó szórakozást kívánok!

<https://papageno.hu/salzburg-festival-2021/>

[https://konyvesbolt.hu/a-muzsika-valodi-hangja-a-fesztivalok-fovarosaban-salzburg65871?utm_source=argp&utm_medium=cpp&utm_campaign=direct link](https://konyvesbolt.hu/a-muzsika-valodi-hangja-a-fesztivalok-fovarosaban-salzburg65871?utm_source=argp&utm_medium=cpp&utm_campaign=direct_link)

*Eredeti közlés: Gramofon.hu, 2021. 09. 01. [Koncertbeszámoló](#)